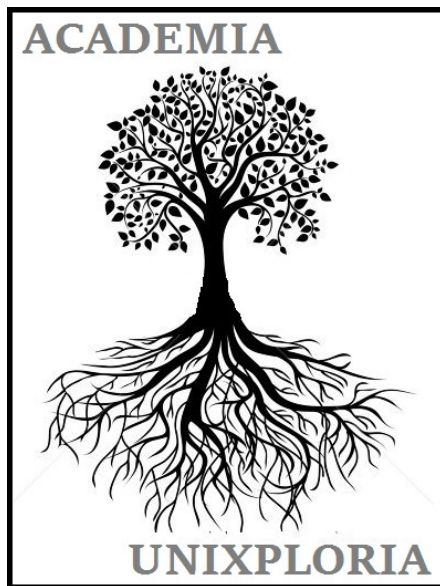

Paradigmskiften i svensk utbildning.

1.0 Förändringens vindar i skolan och samhället

Skolan har genomgått ett antal förändringar alltifrån beslutet om en allmän folkskola tog år 1842. Den senaste omstruktureringen av skolan, då staten upphörde att ha huvudansvaret för det svenska skolsystemet, är den som tydligast har märkts av i skolan som helhet. Skolan är numera ett ansvar för de enskilda kommunerna; den tidigare centralt styrda skolan har nu ersatts av en decentraliserad och målstyrd skola. Kommunala skolplaner och skolors profilering har gjort att skolan i Sverige blivit en brokig mångfald, där friskolor och kommunala skolor konkurrerar om eleverna.

Betygssystemet har inte heller undgått förändringar: de relativa betygen har ersatts med kunskapsrelaterade betyg. Detta har dock medfört vissa problem för lärare, eftersom kunskapsrelaterade betyg också kräver att eleven har en uppfattning om vilka kriterier man ska ha uppnått för att få ett visst betyg: "Alltså – man kan inte sätta kunskapsrelaterade betyg utan att ha en uppfattning om uppgiftsstandard."¹

Det vetenskapliga synsättet har också genomgått ett antal **paradigmskiften**. Även skolan har givetvis påverkats av de förändringar av tankegångar och teorier som vetenskapen i stort gått igenom. En förskjutning från positivism till ett mer hermeneutiskt synsätt på vetenskap är karaktäristiskt för vår tid (även om de båda skolorna alltjämt samverkar). **Positivismen** som allmänt utgår från generella, objektiva och logiska förklaringar har fått stå tillbaka för **hermeneutiken**, som utgår från det unika/individuella vid förståelsen av olika fenomen.

Man skulle kunna säga att en mer strikt vetenskaplig grundsyn (som ofta uppfattas som hård och fri från känslor) har ersatts med en grundsyn som mer präglas av individuell tolkning. Att se saker i sitt sammanhang har ersatt det dekonceptualiserade synsättet. Att se eleven med utgångspunkt från det sociokulturella perspektivet har kommit att ersätta det något förenklade synsättet att inläringen bör baseras på belöning och straff.

Att inte minst psykologin påverkat skolans värld står utom alla tvivel. Alltifrån **behaviorismens** studier av mänskligt beteende (då bland annat betingning stod i fokus) har olika resultat präglat skolans syn på elevers beteende och motivation till lärande. Det är

---

¹ Mähl (2001), s. 140.

också intressant att notera att "psykologi som vetenskaplig disciplin pågick ungefär samtidigt med den obligatoriska skolans framväxt."²

2.0 Eleven i centrum – den "nya" pedagogiken

Med de nya teorierna om hur barn uppfattar skolan och hur barn bäst lär sig kom också de didaktiska och pedagogiska tankarna att förändras. Att se på eleven som en konstruktör av kunskap och läraren som handledare och inspiratör har blivit moderiktiga tankar.

Konstruktivismen har till stora delar präglat denna "nya" pedagogik, som hämtat tankar och inspiration från kända pedagoger som John Dewey och Lev Vygotskij. Det är viktigt att tänka på att ingen av dessa båda pedagoger har kallat sina teorier för konstruktivistiska, detta är etiketter deras tolkare och efterföljare satt på dem.

Dewey ansåg att all undervisning bör bygga på elevens aktivitet. Barnets aktiva handlande lägger grunden till ett gott lärande. Dewey ansåg att det bästa arbetssättet skolan är det där teori och praktik lever i en fruktsam symbios: "arbete förenas med tänkande".³ Vidare betonar Dewey att eleven lär sig genom att interagera i det sociala samspelet. Det sociala livet sträcker sig också utanför skolans gränser: familj, vänner och omgivning utgöra en del av elevens sociala samspel. Skolan ses utifrån dessa principer som en del av samhället. Både Dewey och Vygotskij ställer sig dock kritisk till synen på skolan som en isolerad enhet, skild från samhället i övrigt: "En hel del kan sägas om barnets studier, men skolan är inte det ställe där barnet *lever*."⁴

Att skolan är en del av samhället tycks inte vara någon nyhet. Dewey och Vygotskij hävdade dock att skolan också måste fungera som samhället i stort. För att lära sig vad exempelvis biologi är måste eleven också ut i samhället och konkret få lära sig hur en biolog arbetar. Att se ämnet ur sitt sammanhang – att **rekonceptualisera** ämnet – blir ett krav. (Det demokratiska ideal som genomsyrar dagens läroplaner är tydligt influerade av bland annat Dewey.)

---

² Carlgren (2001), s. 11.

³ Dewey (1998), s. 42.

⁴ Dewey (1998), s. 68.

Det sociala samspelet med andra människor är något både Dewey och Vygotskij betonar. Man kan göra en jämförelse med lagidrotten, där bäst resultat uppkommer då laget arbetar som en helhet, som en organism som strävar mot samma mål: de arbetar utifrån samma idéer, i gemensam anda och för gemensamma mål”.⁵ Ett **interaktivistiskt arbetssätt**, där aktivitet och kommunikation står i fokus, är väsentligt för elevers lärande. Det är först då ett socialt samarbete kommer till stånd som man kan uppnå en god skolmiljö i enlighet med arbetspedagogiken.

Då elever interagerar med varandra föds också nya synsätt, nya sätt att se på sitt eget handlande och sina egna tankar. Detta kräver dock ett prestigelöst utbyte av åsikter och tankar. **Diskursen** måste ske utifrån föreställningen att båda parter berikas på ett eller annat sätt, annars riskerar det att bli ett misslyckande. Man kan se diskursen som en prestigelös diskussion, där det inte finns några förlorare. En diskussion tenderar ju annars att bli ganska konkurrensinriktad; alla parter hävdar att de håller inne med ”sanningen”.

Det väsentliga i all undervisning är elevens intresse för ämnet. Alla elever kommer till skolan med olika kunskaper och upplevelser. Barnets förförståelse blir själva utgångspunkten för läraren. Skolans viktigaste uppgift blir då att (ursäkta tautologin!) ”lära eleven att lära”. Först då läraren fångat elevens intresse för ett ämne kan verkligt lärande ske. Inom pedagogiken är det också intressant att notera att termen ”inläring” bytts ut mot den mer neutrala termen ”lärande”. Termen markerar också att vi lever i en föränderlig värld, där lärandet ses som en process.⁶

Lärarens roll har alltmer kommit att kretsa kring handledning. Vygotskij betonar både den handledande och den sociala rollen då han beskriver lärarens uppgifter: ”Så är även läraren å ena sidan organisatör och ledare av den sociala uppfostringsmiljön, och å andra sidan en del av denna miljö.”⁷ Att vara inspiratör och handledare åt eleverna är alltså något eftersträfvansvärt. Först då läraren förmått eleven att rubba dennes jämvikt, och han/hon blir nyfiken och intresserad, kan verkligt lärande ske. För lärarens vidkommande blir barnets **kognition**, d.v.s. elevens tänkande av största vikt. Hur elever uppfattar det läraren säger

---

⁵ Ibid., s. 56.

⁶ Carlgren (2001), s. 9 f.

⁷ Lindqvist (1999), s. 22.

betyder ju oerhört mycket för barnets inläring. Det kognitivistiska synsättet att eleven lär sig genom ett aktiskt deltagande står i fokus (jämför likheterna med Deweys "learning by doing").

I mångt och mycket gäller samma förutsättningar för all modern undervisning, även om fokus på senare tid kommit att förflyttas mot **det sociokulturella perspektivet**. Eleven ses här mot bakgrund av sin sociala och kulturella identitet. Olika erfarenheter bidrar också till att elever uppfattar skolans mål olika. Alla har inte de förutsättningar som skolan kräver. Detta kan bero på både sociala och kulturella skillnader. De sociokulturella förespråkarna hävdar att "kunskap är situerad – en produkt av det handlingssammanhang och den kultur i vilken den utvecklats och använts."⁸ Skolan utgör givetvis en del av detta sociokulturella sammanhang. Det blir viktigt för läraren att tydligt klargöra spelreglerna för alla elever. Alla elever måste bli en del av den värdegemenskap skolan står för.

---

⁸ Carlgren (2001), s. 40.

3.0 Litteratur

Carlgren, Ingrid (red.); *Miljöer för lärande*, Studentlitteratur, Lund, 2001.

Dewey, John; *Individ, skola och samhälle*, Natur och kultur, Stockholm, 1998.

Lindqvist, Gunilla; *Vygotskij och skolan*, Studentlitteratur, Lund, 1999.

Måhl, Per; *Vad krävs nu?*, HLS Förlag, Stockholm, 2001.